

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Suomenlinnan ulkoalueiden kävijä- turvallisuuden nykytilan kartoitta- minen ja kehittäminen

Erica Sauvala

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Suomenlinnan ulkoalueiden
kävijäturvallisuuden nykytilan
kartoittaminen ja kehittäminen**

Erica Sauvala
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2018

Sauvala, Erica

Suomenlinnan ulkoalueiden kävijäturvallisuuden nykytilan kartoittaminen ja kehittäminen

Vuosi 2018

Sivumäärä 42

Opinnäytetyön tavoitteena oli Suomenlinnan ulkoalueiden kävijäturvallisuuden nykytilan kartoittaminen ja kuvaaminen tiiviisti sekä löydösten pohjalta kehitysehdotusten esittäminen sen parantamiseksi. Suomenlinnan kokonais- ja sitä kautta kävijäturvallisuudesta yhteistyössä viranomaisten kanssa vastaa Suomenlinnan hoitokunta, jonka toimeksiannosta työ toteutettiin. Suomenlinnassa on vuosien saatossa tapahtunut muutama vakavampi onnettomuus, jonka vuoksi ulkoalueiden kävijäturvallisuuden tilaa on syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin.

Teoreettinen viitekehys rakentuu erilaisten lakien ja asetusten sekä riskienhallinnan pohjalta. Suomenlinna on paitsi suosittu matkailukohde myös Helsingin kaupunginosa. Näin ollen sitä koskee sama lainsäädäntö kuin muitakin Suomen kaupunkia ja kuntia. Oman haasteensa tähän tuo maailmanperintökohdestatus, jonka suojelua ja hoitoa määrittävät erilaiset säännöt. Suomenlinnan osalta se on turvattu kansallisella lainsäädännöllä ja näistä toimenpiteistä vastaa Suomenlinnan hoitokunta.

Tiedonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia linnoituksessa eri vuoden- ja vuorokauden aikoina sekä dokumenttianalyysia. Tulosten analysoinnissa käytettiin teemoittelua. Näin saatiin kattava kokonaiskuva linnoituksen kävijäturvallisuuden tilasta ulkoalueiden osalta ja laadittiin ehdotukset nykytilan parantamiseksi. Kirjallisen tuotoksen ohella opinnäytetyön lopputuotteena syntyi kartta, jossa on havainnollistettu ulkoalueiden turvallisuuden nykytila sekä kehittämistä tai parantamista vaativat kohteet linnoituksen eri osissa.

Havainnointien ja kirjallisiin Suomenlinnan hoitokunnan turvallisuutta koskeviin materiaaleihin perehtymisen pohjalta sekä näistä saatujen tulosten analysoinnin pohjalta voidaan todeta ulkoalueiden kävijäturvallisuuden olevan pääsääntöisesti hyvällä tolalla. Suomenlinnan hoitokunnalla on käytössään riskienhallintasuunnitelma ja riskien tunnistamiseen ja hallitsemiseen on määritetty prosessi. Jokaiselta havainnoinnista mukana olleelta osa-alueelta löytyi myös parannettavaa ja ehdotukset on esitelty tässä työssä omassa luvussaan.

Asiasanat: kävijäturvallisuus, riskienhallinta, Suomenlinna

Sauvala, Erica

Visitor Safety in Suomenlinna - Current State Analysis and Suggestions for Future Development

Year	2018	Pages	42
------	------	-------	----

This thesis portrays the current state of visitor safety in the outdoor areas of Suomenlinna and suggests improvements based on the findings. There have been few severe accidents in the past and this provided a reason to examine visitor safety in detail.

Finnish laws, regulations and risk management processes outline a framework for this thesis. Suomenlinna is a part of the city of Helsinki and a popular tourist attraction. Therefore, the same legislation and regulations apply to Suomenlinna as to any city in Finland. The Suomenlinna fortress is a UNESCO world heritage site, which affects all development actions in the area. Finland has secured these measures with national legislation, which is monitored and implemented by Suomenlinnan hoitokunta.

Research methods used in the thesis were observation and document analysis. A comprehensive understanding of the current state of visitor safety was achieved through observations during different seasons and times of the week. The observation data were organised and analysed thematically. The development suggestions are based on the findings. In addition to the written analysis, a map is included to demonstrate the improvement needs in different parts of the fortress.

In conclusion, this study showed that visitor safety in Suomenlinna is generally at a working level and Suomenlinnan hoitokunta has an up-to-date risk management plan for the outdoor areas. However, some areas are not visitor safe and the improvement suggestions are introduced in the end of the thesis.

Keywords: visitor safety, risk management, Suomenlinna

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Tavoite, rajausta ja tutkimuskysymykset	8
2	Teoriapohja.....	9
2.1	Lainsäädäntö.....	9
2.2	Riskienhallinta.....	11
2.2.1	ISO 31000 standardi.....	13
2.2.2	US COSO ERM.....	13
2.2.3	Matkailukohteen erityispiirteet riskienhallinnassa	14
2.3	Keskeiset käsitteet.....	15
3	Käytettävät menetelmät	16
3.1	Havainnointi.....	16
3.2	Dokumenttianalyysi.....	16
3.3	Tulosten analysointi	17
4	Suomenlinnan kävijäturvallisuuden nykytila.....	17
4.1	Kartoituksen toteutus	18
4.2	Riskikategoriat.....	19
4.3	Hälytystehtävät ja turvallisuuspoikkeamien dokumentointi	21
4.4	Maastoon ja kulkuväyliin liittyvät riskit.....	22
4.5	Reittimerkinnät ja varoituskyltit.....	22
4.6	Rakennuksiin, rakenteisiin ja irtaimistoon liittyvät riskit	25
4.7	Kävijöihin liittyvät riskit.....	25
5	Kehitysehdotukset.....	26
5.1	Hälytystehtävät, järjestyssääntörikkomukset ja turvallisuuspoikkeamien dokumentointi	26
5.2	Maasto ja kulkuväylät	28
5.3	Varoituskyltit	29
5.4	Rakennukset, rakenteet ja irtaimisto	29
5.5	Riskien arviointi	30
5.6	Turvallisuuden kokemus kävijän näkökulmasta.....	30
6	Yhteenveto	31
	Lopuksi haluan kiittää Suomenlinnan hoitokunnan matkailuasiantuntija Milla Öystilää mahdollisuudesta toteuttaa tämä mielenkiintoinen opinnäytetyö heidän organisaatiolleen. .	32
	Lähteet	34
	Kuviot	36
	Taulukot	36
	Kuvat	36

Liitteet.....	37
---------------	----

1 Johdanto

Suomenlinna on paitsi Unescon maailmanperintökohde, myös yksi Suomen suosituimpia matkailukohteita, jossa vuonna 2017 vieraili 1 042 000 kävijää (Suomenlinna 2018a.). Suurin osa kävijämäärästä vierailee kohteessa kesäaikaan, mutta myös talvimatkailun osuus on kehittynyt vuosi vuodelta. Ulkomaalaisten osuus koko kävijämäärästä on noin 60 % ja sen osuus korostuu talvikaudella, jolloin prosentti kasvaa 70: een. Kohteen maailmanperintöstatuksen vuoksi vierailijoiden odotukset ovat korkealla. Luonto- ja kulttuuriarvoja odotetaan suojeltavan ammattitaitoisesti sekä kohdetta ylläpidettävän sen hengen ja luonteen mukaisesti. Näiden vaatavien kulttuurimatkailijoiden odotuksiin vastaavat kohteet menestyvät myös taloudellisesti. (Öystilä 2015, 6.)

Maailmanperintökohteen turvallisuussuunnittelussa on otettava huomioon sen erityispiirteet ja pyrittävä suunnittelemaan toteutettavat turvallisuustoimenpiteet niin, ettei kohteen kulttuuriperinnölle aiheudu niistä vahinkoa. Kaikessa tekemisessä on otettava huomioon suojelullinen näkökulma, mikä tekee suunnittelusta välillä haastavaa.

Suomenlinna on pääsääntöisesti turvallinen paikka liikkua ja vierailla, mutta vuosien varrella siellä on sattunut muutama vakavampi tapaturma, joiden perusteella on syytä tarkastella ulkoalueiden turvallisuutta tarkemmin. Vakavin Suomenlinnassa sattunut onnettomuus on 6-vuotiaan tytön kuolemantapaus vuodelta 2004. Tyttö putosi Kuninkaanportin rintamuurin pollulta noin 15 metrin matkan vallihautaan. Paikalla ei ollut varoituskylttejä ja korkein oikeus katsoi Suomenlinnan hoitokunnan laiminlyöneen velvollisuutensa alueen turvallisuudesta ja tuomitsi valtion korvauksiin vuonna 2010. (Ylen uutiset 2010.) Linnoituksessa on myös tapahtunut vuonna 2015 onnettomuus, jossa pyörätuolilla liikkunut henkilö suistui mereen Tykistönlahdella. Onnettomuudesta ei aiheutunut henkilövahinkoja ja Suomenlinnan pelastusyksikkö oli paikalla noin viiden minuutin kuluttua hälytyksestä. (Massinen 2015.)

Suomenlinnan merilinnoitus perustettiin Helsingin edustan saarille vuonna 1748 (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 10). Se liitettiin Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1991 Suomen ensimmäisten maailmanperintökohteiden joukossa. Suomenlinna on kallioluodoille ja vaihtelevaan maastoon rakennettu bastionilinnoitus, jossa on nähtävissä merkittäviä telakkarakentamiseen ja linnoitustekniikkaan liittyviä historiallisia kehitystyövaiheita. (Öystilä 2015, 12.) Suomenlinna on pinta-alaltaan 80 hehtaaria ja siellä on 200 rakennusta sekä 6 kilometriä puolustusmuuria. Linnoitus on alun perin sijoittunut kuudelle erilliselle saarelle. Suomenlinnan sotilaallinen käyttö väheni toisen maailmansodan jälkeen ja siviilihallinnon alaisuuteen linnoitus on siirtynyt vuonna 1973. Linnoituksen alueella sijaitsevia rakennuksia on otettu käyttöön työ- ja palvelutiloina sekä kulttuuri- ja asumistiloina. Suomenlinna on yksi Suomen

suosituimmista nähtävyyksistä mutta myös osa Helsinkiä, jossa asuu vakituisesti noin 800 ihmistä. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 10.) Kulku Suomenlinnaan tapahtuu vesiteitse Kauppatorilta lähtevällä HSL:n lautalla, joka liikennöi ympäri vuoden. Touko-syyskuussa Suomenlinnaan on mahdollista saapua myös JT-Linen vesibussilla, joka liikennöi myös Kauppatorilta. Matka linnoitukseen kestää noin 15-20 minuuttia. (Suomenlinna 2018b.)

Maaailmanperintölistalle otettavan kohteen tulee edustaa ainutlaatuisia yleismaailmallisia arvoja eli pelkkä kansallinen merkittävyys ei riitä. Suomenlinnan osalta kriteerinä maailmanperintölistalle pääsemiseksi oli kriteeri (iv), joka nimeämisajankohtana tarkoitti ainutlaatuisia esimerkkiä arkkitehtonisesta kokonaisuudesta tai rakennustyypistä, joka kuvastaa merkittävää historiallista vaihetta. Maailmanperintökomitea ei liittänyt päätökseen erillistä lausuntoa. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 10.)

Unescon maailmanperintökohde tulee olla suojattu lainsäädännössä ja säädöksissä. Tämä on Unescon jäsenmaiden vastuulla eikä pelkkä maailmanperintökohdestatus takaa suojelua. Suomenlinnan osalta hallinto, kunnostustyöt ja ylläpito on määrätty opetusviraston alaiselle valtion virastolle, Suomenlinnan hoitokunnalle ja varsinainen suojelu Museovirastolle. Suomenlinnan hoitokunnan toimintaa ohjaa lakien ja asetusten lisäksi hoitokunnan oma toimintastrategia. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 13.) Suomenlinnan hoitokunta on perustettu vuonna 1973 ja nykyään siellä työskentelee ympärivuotisesti noin 80 henkilöä sekä useita kausityöntekijöitä. Hoitokunnan henkilöstön tehtävänimikkeitä ovat esimerkiksi matkailuneuvoja, puutarhuri, puuseppä, sähkömies sekä arkkitehti. Hoitokunta vastaa edellä mainittujen lisäksi myös toimitilojen ja asuntojen vuokraamisesta sekä kohteen kävijäesittelyistä. (Suomenlinna 2018c.)

Valtaosa Suomenlinnan maa- ja vesialueista on valtion omistuksessa. Muita omistajatahoja ovat seurakunta, yksityiset tahot sekä Helsingin kaupunki. Suomenlinnan ympäröivät alueet ovat avointa vesialuetta, luonnonsuojelualuetta, puolustusvoimien käytössä olevia ja sotilaskäytöstä vapautuvia saaria tai saaria, joille ei juurikaan ole kaavoitettu rakentamista. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 13.)

Suomenlinna on myös yksi Suomen ja Helsingin tärkeimmistä nähtävyyksistä sekä suosittu yritys- ja luokkaretkien kohde. Alueella on useita museoita sekä historian ja luonnontieteen opetuksessa hyödynnettäviä kohteita. Linnoitus on myös ekologisesti tärkeä alue sekä tutkimuskohde muun muassa kasvillisuuden osalta. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 17.)

1.1 Tavoite, rajaus ja tutkimuskysymykset

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on Suomenlinnan kaikille avoimien ulkoalueiden kävijäturvallisuuden nykytilan kuvaaminen tiiviisti. Havainnointien ja dokumenttianalyysin löydösten analysoinnin pohjalta laaditaan ehdotuksia kävijäturvallisuuden kehittämiseksi

ja parantamiseksi. Kartoituksesta on rajattu pois Suomenlinnan vankila-alue sekä Merisotakoulun alue. Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen on Suomenlinnan kaikille avoimien ulkoalueiden kävijäturvallisuuden nykytila?
2. Miten Suomenlinnan kaikille avoimien ulkoalueiden kävijäturvallisuutta voidaan parantaa?

Suomenlinnan hoitokunnassa ei tällä hetkellä ole varsinaista turvallisuudesta vastaavaa henkilöä vaan vastuut on jaettu eri tehtävissä työskentelevien hoitokunnan työntekijöiden kesken ja jokainen yksikkö huolehtii oman vastuualueensa riskienarvioinnista. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on erityisesti havainnoimalla linnoituksessa löytää kehittämistä vaativat osa-alueet kävijäturvallisuuteen liittyen ja esittää niihin parannus- ja/tai ratkaisuehdotukset. Lisäksi tutustutaan erilaiseen materiaaliin, muun muassa riskienhallintasuunnitelmaan sekä turvallisuutta koskeviin tilastoihin, joita käytetään havainnoin tukena kehittämisehdotuksia laadittaessa. Työ esitellään myös erikseen Suomenlinnan hoitokunnan henkilöstölle toimeksiantajan pyynnöstä sen valmistuttua.

2 Teoriapohja

Tämän työn teoreettinen pohja muodostuu erilaisista lainsäädännön muodostamista vaatimuksista sekä riskienhallinnan keinoista. Matkailukohteita ja niiden palveluita säätelevät esimerkiksi pelastus- ja kuluttajaturvallisuuslaki. Yleisötapauksia toteutettaessa on mahdollisesti otettava huomioon myös esimerkiksi kokoontumislaki sekä maankäyttö- ja rakennuslaki. (Iivari 2012, 61.) Suomenlinna on myös Helsingin kaupunginosa, joten sitä koskee samalla tavalla esimerkiksi kunnallislainsäädäntö kuin mitä tahansa muutakin kaupunginosaa.

Suomenlinnan osalta on lisäksi otettava huomioon Unescon maailmanperintökohdestatus ja kestävä matkailun strategia. Linnoituksen hoito ja suojelu on järjestetty kansallisella lainsäädännöllä, jonka toteutuksesta ja noudattamisesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Suomenlinnan hoitokunta. Hoitokunnan tehtävänä on säilyttää, hoitaa, suojella ja kehittää Suomenlinnaa. Hoitokunta vastaa myös yhdessä pelastuslaitoksen sekä muiden viranomaisten kanssa linnoituksen kokonaisturvallisuudesta, jonka osa kävijäturvallisuus on.

2.1 Lainsäädäntö

Suomenlinnan kävijäturvallisuuden perustana ovat erilaiset lait ja asetukset sekä niiden pohjalta laaditut riskienhallintaa koskevat toimenpiteet. Kävijäturvallisuuden lisäksi Suomenlinnassa on huomioitava siellä ympärivuotisesti asuvien ihmisten turvallisuus, joka kytkeytyy kävijäturvallisuuteen, vaikkei sitä tässä työssä erikseen käsitelläkään.

Kuntalaissa (410/2015) on säädetty, että kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa tehtävät ja järjestää sille laissa erikseen säädetyt tehtävät. Laissa säädetään myös yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa järjestettävistä tehtävistä.

Maailmanperintökohdestatuksen asettamia velvoitteita toteuttaa ja valvoo Suomenlinnan hoitokunta, mutta muutoin se toimii läheisessä yhteistyössä Helsingin kaupungin sekä eri viranomaisten ja virastojen kanssa, sillä Suomenlinna on osa Helsingin kaupunkia ja lainsäädännön näkökulmasta sitä koskevat turvallisuuden osalta samat kuin muitakin Suomen kaupunkia ja kuntia.

Pelastuslaissa (379/2011) säädetään, että kunnat vastaavat pelastustoimesta yhteistoiminnassa pelastustoimen alueilla. 27 § mukaan alueen pelastustoimi vastaa pelastuslaitoksen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä ja sen palvelutasosta, nuohouspalvelujen asianmukaisesta järjestämisestä sekä muista sille laissa säädetyistä tehtävistä.

Pelastuslain (379/2011) 27 § mukaan pelastuslaitos huolehtii myös sille kuuluvasta ohjauksesta, valistuksesta ja neuvonnasta, jonka tavoitteena on tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäiseminen ja varautuminen onnettomuuksien torjuntaan sekä asianmukainen toiminta onnettomuus- ja vaaratilanteissa ja onnettomuuksien seurausten rajoittamisessa. Pelastuslaitoksen tulee huolehtia myös pelastustoimintaan kuuluvista valvonta- ja muista tehtävistä sekä väestön varoittamisesta vaara- ja onnettomuustilanteissa sekä siihen tarvittavasta hälytysjärjestelmästä.

Kuluttajaturvallisuuslain (920/2011) 5 § säädetään, että toiminnanharjoittajan on olosuhteiden vaatiman huolellisuuden ja ammattitaidon edellyttämällä tavalla varmistauduttava siitä, että kulutustavarasta tai kuluttajapalvelusta ei aiheudu vaaraa kenenkään terveydelle tai omaisuudelle. Toiminnanharjoittajalla on oltava riittävät ja oikeat tiedot kulutustavarasta ja kuluttajapalvelusta, ja hänen on arvioitava niihin liittyvät riskit.

Suomenlinnassa toimii noin 30 toiminnanharjoittajaa, jotka vastaavat itsenäisesti oman toimintansa lakisääteisistä turvallisuusvelvoitteista ja asiakirjojen laatimisesta. Rakennusten haltijana hoitokunnan vastuulla on yhdessä toiminnanharjoittajien kanssa tulipalo- ja vaaratilanteisiin varautuminen sekä niiden ennaltaehkäiseminen. (Riskienhallintasuunnitelma, 10-11.)

Kokoontumislain (530/1999) 3 § mukaan yleinen kokous ja yleisötilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien tai sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Tällaista tilaisuutta järjestettäessä on huolehdittava siitä, ettei kokoontumisesta aiheudu huomattavaa haittaa ympäristölle.

Kokoontumislain (530/1999) 12 § mukaan yleisötilaisuuden voi järjestää täysivaltainen henkilö, yhteisö tai säätiö. Vajaavaltainen saa järjestää yleisötilaisuuden yhdessä täysivaltaisen henkilön kanssa. 13 § määrittelee, että yleisötilaisuuden järjestäjän on hankittava järjestämispaikan omistajan tai haltijan suostumus paikan käyttämiseen tilaisuuden järjestämistä varten. 14 § mukaan järjestäjän on myös tehtävä kirjallinen ilmoitus järjestämispaikan poliisille vähintään viisi vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista. Ilmoitusta ei tarvitse kuitenkaan tehdä sellaisesta yleisötilaisuudesta, joka osanottajien vähäisen määrän, tilaisuuden luonteen tai järjestämispaikan vuoksi ei edellytä toimenpiteitä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi taikka erityisiä liikennejärjestelyjä.

Suomenlinnassa järjestetään erityisesti kesäisin paljon erilaisia tapahtumia opastetuista kävelykierroksista konserttitapahtumiin. Näiden osalta tulee järjestävän tahon ottaa huomioon mahdolliset kokoontumislain järjestäjälle asettamat velvoitteet.

Maankäyttö- ja rakennuslain (5.2.1999/132) 22 luvussa säädetään, että rakennus ja sen ympäristö on pidettävä sellaisessa kunnossa, että se jatkuvasti täyttää turvallisuuden, terveellisyyden ja käyttökelpoisuuden vaatimukset eikä aiheuta ympäristöhaittaa. Lain 167 § määrittää, että rakennettu ympäristö on pidettävä rakennusluvan mukaisessa käytössä ja siistissä kunnossa. Kunnan määräämä viranomainen osaltaan valvoo, että liikenneväylät, kadut, torit ja katuaukiot sekä puistot ja oleskeluun tarkoitettut ulkotilat täyttävät hyvän kaupunkikuvan ja viihtyisyyden vaatimukset. Kevyen liikenteen väylät tulee säilyttää liikkumiselle esteettöminä ja turvallisina.

Valtioneuvoston asetuksessa rakennustyön turvallisuudesta (205/2009) 3 § todetaan, että rakennushankkeessa on rakennuttajan, suunnittelijan, työnantajan ja itsenäisen työnsuorittajan yhdessä ja kunkin osaltaan huolehdittava siitä, ettei työstä aiheudu vaaraa työmaalla työskenteleville eikä muille työn vaikutuspiirissä oleville henkilöille.

Suomenlinnan alueella on jatkuvasti käynnissä erilaisia kunnostustoimenpiteitä, jotka näyttävät työmaa-alueina. Niiden kohdalla on lain mukaan huolehdittava, ettei työmaista aiheudu vaaraa sivullisille ja asiaton kulku työmaa-alueelle tulee estää.

2.2 Riskienhallinta

Matkailukohteen turvallisuuden takaaminen ja jatkuvuuden varmistaminen vaativat kohteeseen ja sen toimintaan liittyvien riskien kartoittamista sekä toimivan riskien hallintajärjestelmän olemassa oloa ja käyttöä. Matkailun turvallisuudessa voidaan soveltaa yritysturvallisuuden ajattelumallia, jonka mukaan riskien hallinta lähtee liikkeelle yrityksen johdosta ja työntekijöistä. Riskien arvioinnin tavoitteena on niin matkailijan kuin työnkin turvallisuuden takaaminen. (Iivari 2012, 142.)

Riskienhallinnalla tarkoitetaan prosessia, jonka avulla torjutaan organisaatiota uhkaavia vaaroja sekä minimoidaan niistä aiheutuvia menetyksiä ja seurauksia. Onnistuneeseen riskienhallinnan prosessiin kuuluu useita vaiheita itse riskin tunnistamisesta riskienhallintaohjelman toteuttamiseen. Riskienhallinta on monimuotoinen ja jatkuva prosessi eikä sitä voida suorittaa kertaluontoisena projektina. Asioita on seurattava ja arvioitava useampaan kertaan vuoden aikana, jotta riskienhallinnasta koituu organisaatiolla hyötyä. (Suominen 2003, 27-31.)

Riskienhallinta tuo turvallisuuden lisäksi lisäarvoa organisaatiolle myös laadun varmistukseen. Riskienhallinnan tulisi olla osa kaikkia prosesseja ja päätöksentekoa. Riskienhallinnassa tulee yritysturvallisuusajattelun lisäksi ottaa huomioon myös strateginen taso sekä aluetaso. Riskien ilmaantumisen ja torjunnan lainalaisuudet pätevät globaalisti, mikä tekee riskianalyysistä kulttuurista riippumatonta toimintaa. Näin ollen matkailun riskianalysoinnissa voidaan käyttää samoja menetelmiä kuin mikä tahansa elinkeinon. (Iivari 2012, 131-133.)

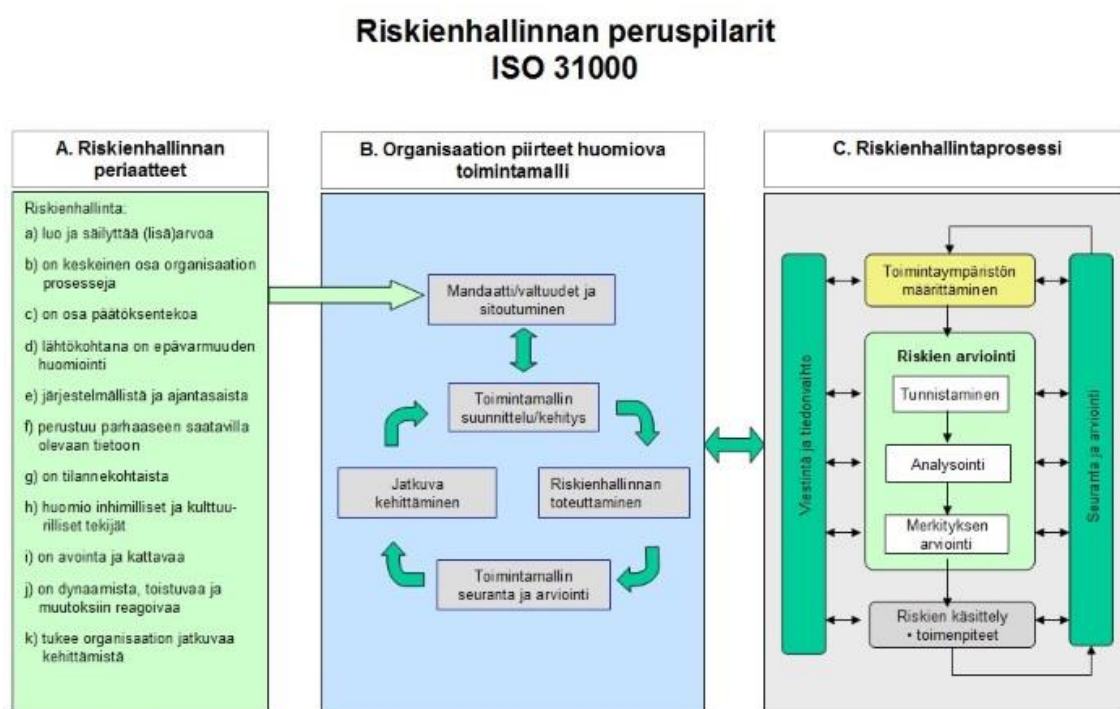
Riskienhallintaan on kehitetty useita eri malleja ja standardeja, joista tässä esitellään kaksi, joita yhdistelemällä Suomenlinnan hoitokunnan riskienhallintaprosessi on luotu. Riskienhallintastandardien on tarkoitus tuoda esiin mahdollisimman laajasti riskienhallintaan kuuluvat osa-alueet. Standardit ovat yleispäteviä ja niitä kannattaa hyödyntää oman organisaation osalta vain soveltuvien osien. Suurin osa riskienhallintastandardeista noudattaa samaa kaavaa, jossa; määritetään riskienhallintatavoitteet, tunnistetaan riskit ja uhat, arvioidaan riskit määrän ja todennäköisyyden suhteen, suunnitellaan ja toteutetaan riskienhallintatoimenpiteet, varmistetaan tehokas raportointi ja kommunikointi sekä arvioidaan säännöllisesti riskienhallinnan taso ja onnistuminen (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2010, 30-31.)

Kuvio 1 Riskienhallintaprosessi ISO 31000 mukaan

2.2.1 ISO 31000 standardi

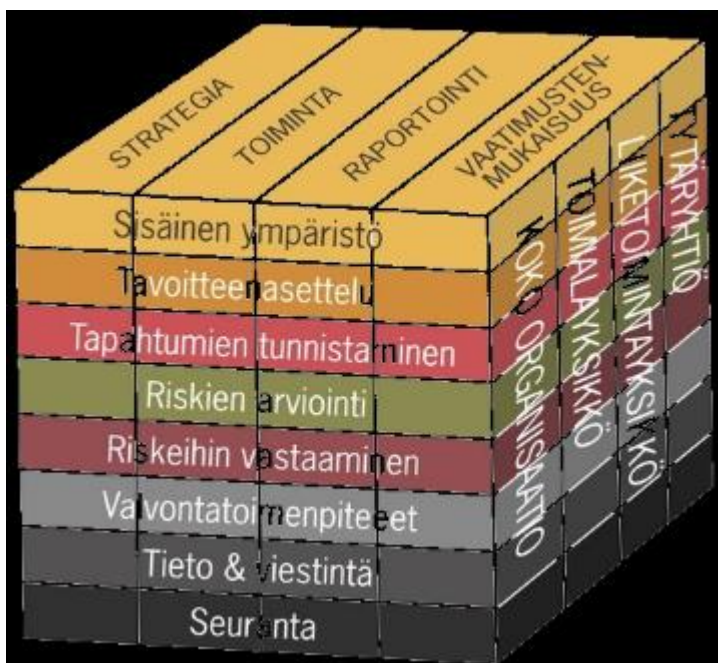
ISO 31000 on kansainvälisen ISO organisaation vuonna 2009 laatima riskienhallintaa koskeva standardi, joka määrittelee lähtökohdat riskienhallintaan ja sen kehittämiseen. Siinä esitellään riskienhallinnan periaatteet ja ohjeet ja sitä voidaan soveltaa kaikenlaisiin riskeihin kaikenlaisissa organisaatioissa. Sen peruselementit ovat riskienhallintaprosessi ja -periaatteet sekä organisaation ominaispiirteet huomioiva toimintakehys. (Riskikompassi 2018.)

Kuvio 2 Riskienhallinnan peruspilarit ISO 31000 (ISO 31000 Standardi)

2.2.2 US COSO ERM

COSO ERM -malli koostuu kahdeksasta eri osa-alueesta, jotka liittyvät toisiinsa ja ovat osa johtamisjärjestelmää. Nämä alueet ovat: tapahtumien tunnistaminen, sisäinen valvontaympäristö, tavoitteenasettelu, valvontatoimenpiteet, riskien arviointi, riskeihin vastaaminen, tieto ja viestintä sekä seuranta. COSO ERM -mallin mukaan riskienhallinta nähdään jatkuvana prosessina, jonka kaikki osa-alueet vaikuttavat toisiinsa. (Ilmonen ym. 2010, 31-32.)

Kuvio 3 COSO ERM -kuutio (Riskikompassi)

2.2.3 Matkailukohteen erityispiirteet riskienhallinnassa

Suomenlinna on suosittu vierailukohde, jonka kävijöistä noin 57 % prosenttia on ulkomaalaisia, 30 % pääkaupunkiseudulta ja 13 % muualta Suomesta tulleita (Öystilä 2015, 19). Kulttuuri- ja kielierot aiheuttavat matkailukohteen osalta isomman mahdollisuuden riskien synnylle ja toteutumiselle. Kielierot ja -taidottomuus sekä erilainen tapa reagoida vaaratilanteeseen voivat aiheuttaa tarpeen harkita toimintoja ja keinoja tarkemmin. Periaatteessa matkailija kohtaa täysin samat turvallisuusriskit kuin paikallinenkin, mutta poikkeustilanteessa esimerkiksi kielitaidottomuus voi aiheuttaa puutteellista toimintaa. Kulttuurierot vaikuttavat myös ihmisten tapaan ymmärtää ja noudattaa turvallisuuden sisältöä ja siihen liittyviä ohjeita. Ulkomaisen kävijän kotimaan lainsäädäntö on myös hyvin todennäköisesti erilainen kuin Suomessa. (Iivari 2012, 147.)

Yksi matkailun maailmanlaajuisista megatrendeistä on tällä hetkellä ympäristötietoisuuden, yksilöllisyyden korostamisen ja ikääntymisen ohella turvallisuus. Matkailun turvallisuus tarkoittaa kokonaisuuden häiriöttömyyden varmistamista. Prosessiin kuuluvat matkailija itse, matkailuyritys ja sen työntekijät sekä alue, toimintaympäristö sekä palveluketju alusta loppuun eri toimijoihin. Kävijälle turvallisuus tarkoittaa sitä, että hän voi keskittyä elämykseen ilman vahingoittumisen vaaraa tai ylimääräistä huolta. Matkailijan kohdevalintaan vaikuttaa yhä useammin sen turvallisuustieto ja -tilanne. (Lapin korkeakoulukonserni 2018.)

Eri kielillä toteutetut versiot opasteista ja ohjeista pienentävät riskejä ja madaltavat ulkomaisen kävijän kynnystä toimia vaaratilanteessa. Turvallisuusriskit, joita matkailijat kohtaavat liittyvät usein heidän omaan käyttäytymiseensä, henkilökunnan ammattitaitoon sekä ympäristön aiheuttamiin riskeihin. (livari 2012, 148.)

Riskienhallintaa ja turvallisuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon myös esteettömyysnäkökulma ja erilaisten erityisryhmien, kuten esimerkiksi liikunta- tai aistirajoitteisten matkailijoiden, tarpeet Suomenlinnassa vierailtaessa. Suomenlinna on esteettömyyden kannalta kohteena haastava, sillä toimenpiteitä suunniteltaessa on otettava huomioon kohteen suojellinen näkökulma. Samalla, kun pyritään minimoimaan infrastruktuurin aiheuttamat esteet, on kiinnitettävä huomiota henkilökunnan osaamiseen (livari 2012, 153).

2.3 Keskeiset käsitteet

Kävijäturvallisuudella tarkoitetaan kohteessa vierailevien matkailijoiden ja muiden henkilöiden turvallisuutta linnoituksen kaikille avoimilla ulkoalueilla ja maastossa liikuttaessa.

Omatoimisella varautumisella tarkoitetaan vaaratilanteiden syntymisen ennaltaehkäisemistä. Omatoimiseen varautumiseen kuuluu myös ympäristön, henkilöiden ja omaisuuden suojaamiseen varautuminen mahdollisen vaaratilanteen syntyessä. Varautumisella otetaan huomioon mahdolliset normaaliolojen häiriötilanteet, suunnitellaan ja valmistellaan toimenpiteet poikkeustilanteita varten sekä pyritään ennaltaehkäisemään vaaratilanteiden syntyminen mahdollisimman tehokkaasti. (Suomen pelastusalan keskusjärjestö 2018.)

Riskienhallinta tarkoittaa prosessia, jolla pyritään torjumaan organisaatiota uhkaavia vaaroja sekä minimoimaan niistä aiheutuvia haittoja (Suominen 2003, 27). Riskien hallinta antaa organisaatiolle lisäarvoa paitsi turvallisuuden osalta, myös toiminnan laadun varmistukseen. Näin ollen riskienhallinta on tärkeä osa organisaation päätöksentekoa ja prosesseja. Riskien hallinnan tulee yritysturvallisuusajattelun lisäksi ottaa huomioon niin strateginen taso (valtakunnalliset ohjelmat) kuin myös aluetaso, jonka toimijoita ovat muun muassa matkailukeskukset, kunnat ja maakunnat eli alueviranomaiset. (livari 2012, 131).

livarin (2012, 133) mukaan riskien ilmaantumisen ja torjunnan lainalaisuudet pätevät maailmanlaajuisesti ja siksi matkailun riskianalysoinnissa voidaan käyttää samoja menetelmiä kuin muunkin elinkeinon riskianalyysissä riippumatta sijainnista. Tässä työssä riskienhallinnan piiriin kuuluu kävijöiden ulkoalueilla ja maastossa kohtaamien turvallisuusriskien tunnistaminen, analysointi ja vakavien seurausten minimointi erilaisin keinoin.

Vaara on vahingon mahdollistava tilanne tai mahdollisen vahingon lähde. **Riski** puolestaan sellaisen tapahtuman mahdollisuus, josta aiheutuu taloudellisia menetyksiä, henkilö- tai ympäristövahinkoja tai kulttuuristen arvojen menetyksiä. Riski kohdistuu yleensä joko henkilöön, tuotantoon tai ympäristöön. (Iivari 2012, 131.)

3 Käytettävät menetelmät

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa kartoitetaan ja kuvataan Suomenlinnan ulkoalueiden kävijäturvallisuuden nykytila sekä esitetään löydösten pohjalta kehittämisehdotuksia sen parantamiseksi. Tutkimusmenetelmiksi valikoituivat havainnointi sekä dokumenttianalyysi. Näin saatiin objektiivista ja ajantasaista tietoa Suomenlinnan kävijäturvallisuuden tilasta ja sen kehittämistarpeista. Menetelmät valikoituivat sillä perusteella, ettei aiheesta ole olemassa valmiina juurikaan tietoa ja kohteen laadun vuoksi havainnointi paikan päällä on ehdottomasti tärkein ja keskeisin menetelmä. Erilaisista tilastoista sekä julkisista lähteistä saatiin tietoa Suomenlinnassa sattuneista onnettomuuksista, tapaturmista ja järjestyshäiriöistä ja näitä tietoja käytetään havainnoinnin tukena.

3.1 Havainnointi

Tutkimuksellinen havainnointi on systemaattista tarkkailua ja aina mahdollisimman järjestelmällistä. Havainnointiaineistoa voidaan kerätä sekä luonnollisessa ympäristössä että keinotekoisissa tilanteissa, niin sanotuissa laboratorio-olosuhteissa. Havainnointia voidaan käyttää joko yksinään tai yleensä haastattelun tai kyselyn lisänä. Havainnointi sopii hyvin menetelmäksi esimerkiksi silloin, kun kehittämisen kohteena ovat ympäristö, esineet tai kuvat. Havainnointi julkisilla paikoilla ei vaadi erityistä lupaa, mutta tällöin on muistettava kuitenkin noudattaa hyviä tapoja ja lakeja. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 103-105).

Havainnoinnin tulee olla mahdollisimman järjestelmällistä ja kohdistua etukäteen päätettyyn kohteeseen. Tulokset tulee kirjata ylös mahdollisimman pikaisesti esimerkiksi valokuvaamalla tai täyttämällä havainnointilomake. Havainnointi voi olla strukturoitua eli jäsenneltyä toimintaa ja strukturoimatonta eli joustavaa ja väljää toimintaa. Strukturoimatonta havainnointia käytetään, kun on tarkoitus saada mahdollisimman paljon tietoa aiheesta. (Ojasalo, ym. 2009, 104-105.) Havainnointia käytettäessä on otettava huomioon sattuma, sillä kaikki erilaiset olosuhteet eivät välttämättä tule ilmi havainnointijakson aikana (Järvinen & Järvinen 2011, 151).

Havainnoinnissa tärkeää on kerätyn aineiston ymmärtäminen. Havainnoimalla saatu aineisto ei ole ratkaisu vaan materiaalia, jolle kehittämistyö rakennetaan (Ojasalo, ym. 2009, 106-107).

3.2 Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysi on tutkimusmenetelmä, jossa päätelmiä tehdään kirjallisesta materiaalista kuten esimerkiksi vuosikertomukset, erilaiset raportit ja muut kirjalliset materiaalit. Näihin dokumentteihin voidaan lukea kaikki tutkittavasta ilmiöstä puhuttu, kirjoitettu tai kuvattu materiaali. Dokumenttianalyysin vaiheita ovat aineiston kerääminen ja valmistelu, aineiston pelkistäminen, aineistossa toistuvien rakenteiden tunnistaminen sekä aineiston kriittinen tarkastelu. Dokumenttianalyysin tarkoituksena on luoda selkeyttä käytettävään aineistoon, jotta siitä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Ojasalo, ym. 2009, 121.)

Dokumenttianalyysia voidaan käyttää myös sellaisten aineistojen analysointiin, joita ei ole alun perin tehty tutkimusta varten, kuten esimerkiksi www-sivut tai erilaiset vuosikertomukset. Tässä tutkimustavassa voidaan erottaa kaksi erilaista analyysitapaa, jotka ovat sisällön erittely ja sisällön analyysi. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan asiakirjojen analyysia, jossa kuvataan tekstin sisältöä määrällisesti. Sisällön analyysilla taas tarkoitetaan dokumenttien sisällön kuvaamista sanallisesti. Näitä kahta tapaa voidaan käyttää myös rinnakkain. (Ojasalo, ym. 2009, 121-122.)

3.3 Tulosten analysointi

Tulosten analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Teemoiksi muodostetaan aiheita, jotka toistuvat aineistossa (Jyväskylän yliopiston Koppa 2016). Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jaottelua ja ryhmittelyä toisistaan eroavien aihealueiden mukaan. Teemoittelu on samankaltaista kuin luokittelu, mutta lukumäärien sijaan siinä korostuu teeman sisältö. (Opinnäytetyöpakki 2018.)

Havaintokierroksilla ja dokumenttianalyysissa esille tulleet asiat jaetaan eri teemojen alle. Tämän pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, mitkä osa-alueet kaipaavat kehittämistä ja millaisia toimenpiteitä kävijäturvallisuuden parantamiseksi olisi syytä tehdä. Karttakuviin merkittyjen kohteiden osalta kävijäturvallisuuden varmistamiseksi on syytä tehdä toimenpiteitä.

4 Suomenlinnan kävijäturvallisuuden nykytila

Tässä luvussa esitellään tiiviisti Suomenlinnan kävijäturvallisuuden nykytilaa havainnointikierrosten ja dokumenttianalyysin avulla kerätyn tiedon ja sen teemoittelun pohjalta. Liitteissä on kävijäturvallisuudessa havaittuja puutteita ja niiden kehitysehdotuksia havainnollistavat kartat, johon on merkitty havainnointikierrosten aikana esiin tulleita mahdollisia vaaratilanteita aiheuttavia paikkoja maastossa ja ehdotuksia niiden korjaamiselle. Kartan kuvaamista potentiaalisesti vaaraa aiheuttavista paikoista voidaan myös vetää johtopäätöksiä kohteen kävijäturvallisuuden tämän hetkisestä tilasta.

4.1 Kartoituksen toteutus

Suoritin havainnointikierroksia Suomenlinnassa yhteensä yksitoista, joista yhdeksän sijoittui välille heinä-lokakuu 2017 ja kaksi tammikuulle 2018. Ajallisesti havainnoinnit sijoittuivat kuudesti lauantaille tai sunnuntaille kello 10-19 välille ja viidesti arkipäivään kello 12-20 välille. Havainnointikierroksilla käytin apunani alueen tarkkoja karttoja ja olin etukäteen perehtynyt jokaisen kävijän saatavilla olevaan turvallisuuteen ja järjestyssääntöihin liittyvään materiaaliin sekä muuhun toimeksiantajalta saamaani kohteen turvallisuutta koskevaan kirjalliseen aineistoon. Lisäksi perehdyin matkailukohteiden turvallisuutta ja sen suunnittelemista käsittelevään materiaaliin, jotta minulla olisi mahdollisimman kattava kokonaiskuva kaikesta huomioon otettavasta. Kirjasin havainnot lomakkeisiin kategorioittain: maasto ja kulkuväylät; reittimerkinnot ja varoituskyltit; rakennukset, rakenteet ja irtaimisto ja kävijät. Lisäksi lomakkeissa oli oma kohtansa yleisille huomioille sekä kehitysehdotuksille.

Koostin havainnointilomakkeiden tiedot asettaen ne samaan aihepiiriin kuuluvien havaintojen kanssa samaan kategoriaan. Lopulta havainnot ja dokumenttianalyysin tulokset jakautuivat viiteen eri teemaan; hälytystehtävät ja poikkeamailmoitukset, maasto ja kulkuväylät, reittimerkinnot ja varoituskyltit, rakennukset, rakenteet ja irtaimisto sekä kävijät. Havaintojen, kirjallisen materiaalin ja teemoittelun pohjalta koostin tiiviin kuvauksen linnoituksen kävijäturvallisuuden nykytilasta kehityskohteineen. Pääosa kerätystä informaatiosta liittyy maastossa ja rakenteissa oleviin riskeihin sekä varoituskylttien ja kulkuesteiden tai aitojen sijaintiin, joita on vaikeaa ja epätarkoituksenmukaista kuvailla tarkasti sanallisesti. Liitteenä olevat kartat havainnollistavat nämä huomiot ja osoittavat niiden sijainnin ja mahdolliset muutostarpeet.

Lukeudun itse kaupunkilaisena kesäisin vapaa-aikaani ystävien kanssa Suomenlinnassa viettämään kävijäjoukkoon ja olen vieraillut kohteessa lapsesta saakka noin 25 vuoden ajan yleensä 1-5 kertaa kesässä. Pyrin havainnoidessani katsomaan linnoitusta täysin uusin silmin ja kiinnittämään huomiota kaikkiin mahdollisiin asioihin, jotka liittyvät kävijän turvallisuuteen. Oma mielikuvani Suomenlinnasta liittyi ennen opinnäytetyötä vahvasti kesäaikaan enkä ollut koskaan aiemmin käynyt linnoituksessa talvella, vaikka tiesin sen olevan mahdollista.

Kesäkaudella ei kävijämäärässä ollut silmämääräisesti havaittavissa eroa viikonlopun ja arkipäivän välillä. Viikonloppukierrosten aikana oli kuitenkin selkeästi enemmän pieniä porukoita viettämässä aikaa alkoholijuomien kanssa kuin arkipäiväkierrosten aikana. Kierrosteni aikana en itse havainnut järjestyshäiriöitä, ilkivaltaa tai tapaturmia. Kahden kesäkaudella viikonloppuna tehdyn havainnointikierroksen aikana näin poliisin normaalissa valvontatehtävässä. Kesävalvojan näin kesäkauden havainnointikierrosten aikana useampaan otteeseen opastamassa ja neuvomassa kävijöitä. Talvikierrosten aikana kävijämäärä oli odotettavasti huomattavasti pienempi.

4.2 Riskikategoriat

Suomenlinnan kävijäturvallisuuden riskit voidaan jakaa neljään yleisesti käytettyyn riskikategoriaan. Näitä ovat strategiset riskit, taloudelliset riskit, operatiiviset riskit sekä vahinkoriskit. Tässä jaottelumallissa riskit jaetaan niiden lähteen ja tyyppin mukaan. Suomenlinnan hoitokunta käyttää samaa jaottelua omassa riskienhallintasuunnitelmassaan, joten on luonnollista käyttää samaa jaottelua myös ulkoalueiden kävijäturvallisuutta käsiteltäessä.

Riskin lähteellä tarkoitetaan tekijöitä, jotka vaikuttavat riskin toteutumiseen. Eri riskilajeissa riskin lähde voi olla sisäinen, organisaation sisäisiin toimintoihin tai valintoihin liittyvä tai ulkoinen, esimerkiksi lainsäädäntöön liittyvä. (Ilmonen ym. 2010, 70.) Suoraan kävijöihin kohdistuvat riskit ovat lähinnä vahinkoriskejä. Kävijöiden mahdollisesti aiheuttamat vahingot voivat olla taloudellisia, operatiivisia tai vahinkoriskejä riippuen vahingon laadusta. Syy-seuraussuhteiden kautta hoitokunnan toimintaan vaikuttavat riskit, esimerkiksi mahdollinen taloudellinen epävarmuus, vaikuttaa myös kävijäturvallisuuteen.

Strategiset riskit voivat liittyä esimerkiksi lainsäädäntöön, viestintään, toimintaympäristöön tai itse asetettuihin strategiisiin tavoitteisiin. Näitä ovat myös globaaleista ilmiöistä kuten ilmastosta johtuvat riskit. Strategiset riskit voivat olla ulkoisia, kuten kilpailijoihin tai toimintaympäristön muutoksiin liittyviä tai sisäisiä, kuten esimerkiksi se, ettei saavuteta asetettuja tavoitteita. Taloudelliset riskit liittyvät esimerkiksi omaisuuteen ja investointeihin, sopimuksiin, rahaliikenteeseen sekä kirjanpitoon ja talousraportointiin. Operatiiviset riskit voivat liittyä esimerkiksi organisaatioon ja sen johtamiseen, tietoturvallisuuteen, henkilöstöön, toimintaprosesseihin, kriisitilanteisiin tai rikosriskeihin. Operatiiviset riskit liittyvät päivittäisiin toimintoihin, joiden häiriöt tai heikko suunnittelu edesauttavat riskin toteutumista. Operatiiviselle riskille on tyypillistä, että sen toteutuminen voi aiheuttaa kriisitilanteen. Vahinkoriskit voivat kohdistua ympäristöön, henkilöstöön, toimitiloihin tai omaisuuteen. Myös vahingoittumisriskit sekä luonnonkatastrofeihin liittyvät riskit kuuluvat tähän kategoriaan. (Ilmonen ym. 2010, 71-72.)

Suomenlinnan kestävän matkailun strategian painopistealueita ovat esimerkiksi laadukkaan kävijäkokemuksen ylläpitäminen ja linnoituksen imagon muuttaminen kesäkohteesta ympärivuotiseksi kohteeksi (Öystilä 2015, 31). Molempiin näistä tavoitteista turvallisuusnäkökulma kytkeytyy vahvasti. Talviaikaan linnoituksessa tulee ottaa huomioon riskien hallinnan näkökulmasta esimerkiksi Suomen sääolosuhteet, jotka aiheuttavat erilaisia toimenpidetarpeita kuin kesäkaudella.

Suomenlinna on ympäristönä haastava kävijäturvallisuuden kannalta, sillä se on vaihtelevaa kallioista maastoa. Linnoitus koostuu erilaisista käyttö- ja puolustusrakennuksista, joiden kunto on vaihteleva. Sääolosuhteet ja kävijämäärä aiheuttavat myös kulumista ja eroosiota linnoituksen eri osissa ja kunnostustarvetta tulisikin arvioida ja auditoida säännöllisesti. Tällä

hetkellä kävijäturvallisuuteen liittyvä auditointi toteutetaan kaksi kertaa vuodessa ja erilaisia kiinteistöturvallisuuteen liittyviä auditointeja vuosittain. (Riskienhallintasuunnitelma, 18.)

Suomenlinnan hoitokunnalla on käytössään myös riskienhallintastrategia, jonka tarkoituksena on tukea asetettujen tavoitteiden saavuttamista sekä hallita epävarmuustekijöitä. Sen pohjana on käytetty kokonaisvaltaisen riskienhallinnan (US COSO ERM) -ajattelumallia. Riskienhallintastrategiassa kävijäturvallisuus ja kiinteistöturvallisuus ovat omina osa-alueinaan. Oheisessa kuviossa riskienhallintastrategia on mallinnettuna. (Riskienhallintasuunnitelma, 11-13.)

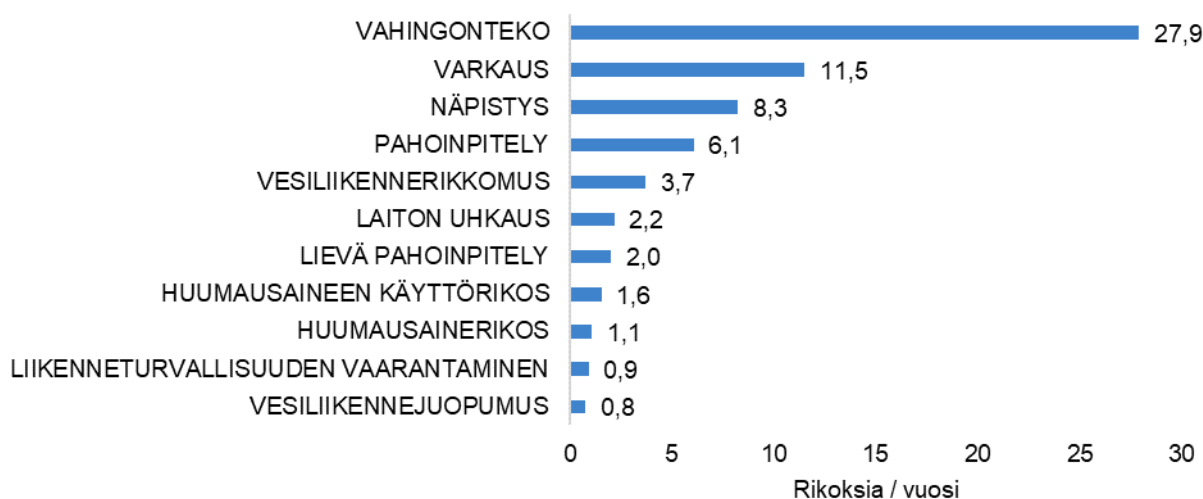
Kuvio 4 Suomenlinnan hoitokunnan riskienhallintastrategia (Riskienhallintasuunnitelma, 11)

Riskienhallintasuunnitelman mukaisesti jokainen yksikkö esimiehensä johdolla vastaa oman vastualueensa riskien tunnistamisesta ja arvioimisesta noudattaen määritettyjä periaatteita. Henkilöstöllä on myös vastuu oman toimintaympäristönsä tiedostamisesta ja mahdollisten kehitystarpeiden esille tuomisesta. Vuosittaiseen riskienhallintaprosessiin kuuluu riskien tunnistaminen, arviointi ja riskienhallintakeinojen määrittäminen sekä raportointi ja seuranta. Riskien arviointi toteutetaan yhdistelemällä ISO31000 standardia ja US COSO ERM-mallia ja siinä käytetään kolmea eri menetelmää, jotta riskit tulee käsiteltyä mahdollisimman laaja-alaisesti. (Riskienhallintasuunnitelma, 13-18.)

4.3 Hälytystehtävät ja turvallisuuspoikkeamien dokumentointi

Suomenlinnan oma pelastusasema on käytössä vain kesäkaudella (1.5.-31.10.), jolloin kävijämääräkin on huomattavasti talviaikaa korkeampi. Muina aikoina hälytystehtävät vastaanotetaan mantereella ja kohteeseen saavutaan huoltotunnelin kautta, jolloin apu on Suomenlinnassa nopeimmillaan 16 minuutissa hälytyksestä. Tähän lisäksi tulee minuutteja tapahtumapaikalle ajoon sekä Suomenlinnaan varastoidun kaluston mahdolliseen käyttöönottoon. Helsingin kaupungin omassa valmiusohjeessa ei ole määritelty erillisiä Suomenlinnaa koskevia velvoitteita tai toimenpiteitä häiriö- ja poikkeusolojen varalta, joihin tulisi varautua ennakoon. Nämä onkin otettu huomioon hoitokunnan omassa pelastussuunnitelmassa. Koska Suomenlinnassa ei ole ympärivuotisesti omaa pelastusasemaa, omatoimisen varautumisen ja onnettomuuksien sekä tapaturmien ennaltaehkäisemisen merkitys korostuu erityisesti talvikaudella. (Riskienhallintasuunnitelma, 28.)

Poliisin tehtävien määrä linnoituksen alueella on pysynyt jokseenkin samana vuosina 2010-2016 vaihdellen hieman 200 molemmin puolin. Noin 40 % tehtävistä on normaalia liikenteen- ja järjestyksenvalvontaa. Kävijäturvallisuuteen vahvasti kytkeytyviä ilkivaltaan, häiriökäyttäytymiseen sekä päihtyneiden henkilöiden käytökseen liittyviä tehtäviä on noin 15 % kaikista hälytyksistä. 2010-2016 poliisin tietoon tulleiden rikosten kymmenen yleisintä nimikettä on esitetty oheisessa taulukossa. Kävijämäärään suhteutettuna poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä on varsin maltillinen. (Riskienhallintasuunnitelma, 24.)

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset Suomenlinnassa 2010-2016 (Riskienhallintasuunnitelma, 21)

Turvallisuuspoikkeamia oli dokumentoitu käytössäni olleeseen taulukkoon verrattain vähän vuosina 2014-2017. Turvallisuuspoikkeamille tarkoitetaan tässä yhteydessä tapaturmia, vahin-

koja, häiriötilanteita sekä soittoja hätäkeskukseen. Kesävalvojat suorittavat omaa, säännöllistä raportointiaan, samoin kuin hoitokunnan muu henkilöstö. Raportointi suoritetaan kuitenkin toisistaan erillisenä, mikä vaikeuttaa sen täysimääräistä hyödyntämistä toimenpiteitä ja riskienhallintakeinoja suunniteltaessa. Erillisiin järjestelmiin tai tiedostoihin tehdyn raportoinnin yhteenveto ja tietojen kerääminen yhteen paikkaan aiheuttaa ylimääräistä työtä ja vaikeuttaa tiedon käsittelemistä ja hyödyntämistä.

4.4 Maastoon ja kulkuväyliin liittyvät riskit

Suurin osa näistä riskeistä johtuu epätasaisesta ja vaihtelevasta maastosta sekä kulkuväylien kunnosta. Alue on kallioista, siellä on paljon korkeuseroja sekä linnoituksen rakenteita, joiden kunto on vaihteleva. Sääolosuhteet vaikuttavat kallioiden ja kulkureittien liukkauteen ja esimerkiksi sade, lumi, jää tai heikko näkyvyys lisäävät liukastumisen, kaatumisen tai putoamisen riskiä merkittävästi. Maastossa olevia varoituskylttejä ja opasteita on joissain paikoissa sijoitettu maantasoon, mikä talvikaudella aiheuttaa sen, ettei niitä pysty lumen alta havaitsemaan lainkaan.

Talviolosuhteet aiheuttavat maastossa kohonneen riskin esimerkiksi liukastumiselle, kaatumiselle ja putoamiselle. Lumen alle jäävä jää on todella vaarallista ja erityisesti rannan tuntumassa liikkuesssa varoitusmerkkien tarve korostuu. Tulee ottaa myös huomioon, ettei ulkomailta saapuva matkailija ole välttämättä tottunut tai tietoinen Suomen sääolosuhteista eikä osaa varustautua esimerkiksi kunnollisilla kengillä tai tarpeeksi lämpimällä vaatetuksella. Rannassa olevat portaikot eivät ole talvikunnossapidon piirissä, mutta tammikuun kahden havaintokierroksen aikana rannoilla liikkui melko paljon ihmisiä valokuvaamassa. Nykytilan karttaan on merkitty portaikot, jotka tulisi turvallisuussyistä olla suljettuina kokonaan talviaikaan esimerkiksi ketjuilla. Kohteen portaikot ylipäättään olivat tietyissä paikoissa korjaustarpeen arviointia vaativassa kunnossa ainakin silmämääräisesti havainnoiden. Arviointia vaativat portaikot on merkitty liitteenä olevaan karttaan.

4.5 Reittimerkinnot ja varoituskyltit

Reittimerkinnot ja -opastukset ovat linnoituksessa hyvin ajan tasalla ja infopisteeltä saatavissa olevat kartat selkeitä, helppolukuisia ja useilla eri kielillä toteutettuja. Suomenlinnassa sijaitsevat rakennukset on myös merkitty näkyvästi ja selkeästi, jotta hätätilanteessa viranomaiset löytävät paikalle ja avun soittaja pystyy kertomaan mahdollisimman tarkasti, missä apua tarvitaan. Varsinaisen eksymisen vaara on saarella verrattain vähäinen, sillä ympäristö on saarena rajattu eikä alue lopulta ole kovin suuri.

Suomenlinnassa käytetään erilaisia kylttejä opastamaan kävijöitä mahdollista vaaraa aiheuttavista linnoituksen osista tai estämään kulkua kielletyissä paikoissa. Vaarasta ilmoittavia kylttejä ovat putoamisvaara, sortumavaara sekä vaara. Pääsyä rajoittavia kylttejä ovat työmaa-alue, sortuma- tai putoamisvaaran vuoksi kielletty pääsy, telakka-alue, viherrakennustyö

sekä maailmanperintöelementtien kunnostustyöt. Lisäksi asuinalueesta ilmoitetaan kyltillä, jossa pyydetään kunnioittamaan asukkaiden kotirauhaa. Valleilla pyöräily kielletään myös konaan omassa kyltissään. Samoin veneellä kiinnittymisen kieltoon on oma kylttinsä.

Kuva 1 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)

Kuva 2 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)

Kuva 3 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)

Kuva 4 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)

Suomenlinnan omien turvallisuusilmoitusten mukaan yleisimpiä onnettomuuksia ovat kaatumiset ja liukastumiset. Erityisesti sateella kalliot ja mukulakiviset reitit ovat liukkaita ja altistavat kävijöitä liukastumisille ja kaatumisille. Varoituskylttien joukosta tästä ilmeisen yleisestä riskistä varoittaminen kuitenkin puuttuu kokonaan.

4.6 Rakennuksiin, rakenteisiin ja irtaimistoon liittyvät riskit

Linnoituksessa on paljon erilaisia ja erikuntoisia rakennuksia ja rakenteita. Työssä käsitellään ainoastaan ulkoalueiden riskejä, mutta tietyissä tilanteissa rakennusten kunto ja sijainti tulee ottaa huomioon. Linnoituksessa on useampi rakennus, jossa on kiinteät tikkaat, jotka mahdollistavat pääsyn katolle. Asiattoman henkilön tikkaille kiipeämistä ei ole estetty.

Alueella on myös jätteen lajittelupisteitä asukkaille sekä alueen toimijoille. Nämä pisteet ovat avoimessa tilassa eikä niitä ole lukittu mahdollistaen ilkivallan ja esimerkiksi tuhopolton tai sen yrityksen.

Linnoituksen muurit ja erilaiset ruutikellarit ja kasematit olivat pääsääntöisesti suhteellisen hyvässä kunnossa, joskin varoitusmerkinnät osassa olivat mielestäni puutteellisia. Huonokuntoiset ja yleisöltä suljetut osat linnoitusta olivat heikommin merkitty kuin pitäisi. Sulkuaidat eivät useammassa paikassa olleet kunnolla paikoillaan tai ne olivat kiinnitetty puutteellisesti ja suljettuun kohteeseen pääsi kulkemaan melko helposti.

Muutamissa paikoissa linnoitusta oli yleisölle avoimia ruutikellareita, joista pääsi helposti kiipeämään melko korkealle eikä näitä paikkoja oltu aidattu tai merkitty varoituskyltein lainkaan. Tällaisissa paikoissa putoamisen vaara on merkittävästi kohonnut.

4.7 Kävijöihin liittyvät riskit

Suomenlinna on yksi Suomen suosituimmista matkailukohteista ja suuret kävijämäärät tuovat mukanaan riskejä. Erityisesti kesäkaudella esiintyy esimerkiksi ilkivaltaa ja luvatonta avotulen tekemistä. Tulipalot ovat linnoituksessa kuitenkin harvinaisia. Linnoituksessa käytetään erilaisia varoitusmerkkejä sekä kulkuteiden rajausta keinona estää putoamista muureilta ja valleilta. Toimenpiteet on kuitenkin suunniteltava huolellisesti, sillä erilaiset kävijöiden turvallisuuden liittyvät järjestelyt ja ylimääräiset rakenteet voivat aiheuttaa Suomenlinnan maailmanperintöarvoille uhkia. (Suomenlinnan hoitokunta 2014, 19.)

Suomenlinnan ulkomaisista kävijöistä eniten vierailijoita saapuu Yhdysvalloista, Saksasta, Venäjältä, Ranskasta ja Isosta-Britanniasta. Suomenlinnan hoitokunnan toteuttaman kävijätutkimuksen (2014) mukaan linnoitukseen saavutaan pienissä 2-5 hengen ryhmissä ja siellä vietetään aikaa 2-5 tuntia. Kävijät voidaan jakaa pääosin kahteen ryhmään: nähtävyyksiä katsomaan tullesiin matkailijoihin ja vapaa-aikaa viettäviin kaupunkilaisiin. Lisäksi Suomenlinnaan tullaan opintoretkille, juhliin ja kokouksiin. (Riskienhallintasuunnitelma, 5.)

Kesäkaudella Suomenlinnan hoitokunnassa työskentelee kesävalvoja, jonka työaika on joka päivä kello 18-02. Valvoja liikkuu linnoituksessa pyörällä tai kävellen ja hänen tehtävänsä on valvoa yleistä järjestystä ja sääntöjen noudattamista sekä ohjata kävijöitä. Muun henkilöstön

ohella kesävalvojan tekee myös säännöllistä raportointia, jonka avulla saadaan tietoa linnoituksessa tapahtuvista häiriöistä ja erilaisista poikkeuksellisista tilanteista. Aiemmin mainittiin, että suurin osa poliisin hälytystehtävistä liittyy järjestyshäiriöihin, ilkivaltaan ja päihtyneisiin henkilöihin. Näitä yritetään ennakoida ja esimerkiksi evätä jo maissa Suomenlinnan lautalle pääsy henkilöltä, joka käyttäytyy uhkaavasti. (Riskienhallintasuunnitelma, 18.)

Kävijöihin itseensä liittyviä riskejä on vaikein hallita, sillä alueella on pääsääntöisesti vapaa kulku eikä suurimmassa osassa linnoitusta ole henkilökuntaa. Kävijöiden omaan käyttäytymiseen liittyviä riskejä on mahdotonta poistaa kokonaan, sillä kaikki eivät noudata annettuja ohjeita ja sääntöjä tai ota huomioon, että esimerkiksi tietyille alueille kulun estäminen on tehty heidän oman turvallisuutensa vuoksi. Ihmiset myös havaitsevat ja tulkitsevat riskejä eri tavalla, sillä henkilön oma arvio riskin toteutumisesta tai sen todennäköisyydestä on aina subjektiivinen eikä hän välttämättä ole ottanut huomioon kaikkia siihen liittyviä tekijöitä. Niitä pystytään kuitenkin ennakoimaan ja tunnistamaan tutkimalla erilaisten kävijöiden toimintaa ja käyttäytymistä, jolloin toimintaa ja resursseja pystytään ohjaamaan oikeisiin kohteisiin oikea-aikaisesti. Kävijät kuitenkin liikkuvat linnoituksessa omalla vastuullaan ja sääntöjen tai kielto- ja varoitusmerkkien noudattamatta jättäminen on jokaisen kävijän oma päätös. Kuitenkin Suomenlinnan hoitokunta on velvollinen huolehtimaan, että linnoituksen kävijäturvallisuus on riittävällä tasolla esimerkiksi varoituskyltein ja aidoittamalla tai sulkemalla kokonaan alueita, mikäli niiden turvallisuutta ei muuten voida taata.

Havainnointikierrosten aikana en itse törmännyt suurempiin järjestyshäiriöihin. Pääsääntöisesti kävijät noudattavat sääntöjä ja toimivat ohjeiden mukaisesti, mutta poikkeuksiakin toki löytyi. Erityisesti alkoholin vaikutuksen alla oleva kävijä ottaa todennäköisemmin tarpeettomia riskejä tai laiminlyö liikkumisesta olevia ohjeita tai alueella olevia varoituksia. Todennäköisimmät toteutuvat riskit kävijäturvallisuuden näkökulmasta liittyvät alueella liikkumiseen liittyviä sekä mahdollisiin omaisuusrikoksiin ja pieniin järjestyshäiriöihin.

5 Kehitysehdotukset

Tässä luvussa esitellään havainnointikierroksilla ja dokumenttianalyysillä kerätyn tiedon teemoitteluun avulla tehtyjä johtopäätöksiä Suomenlinnan kävijäturvallisuuden kehittämiseksi. Liitteenä olevaan karttaan on merkitty kehittämistä vaativia paikkoja. Turvallisuuden suunnittelussa ja riskien hallinnassa edellytetään ennakoivaa otetta. Ennakoinnilla pyritään varautumaan mahdollisiin vaaratilanteisiin ja ennaltaehkäisemään niiden syntymistä.

5.1 Hälytystehtävät, järjestyssääntörikkomukset ja turvallisuuspoikkeamien dokumentointi

Poliisin tilaston (Taulukko 1) mukaan Suomenlinnassa poliisin tietoon tulleiden rikosten kärki-kolmikko ovat vahingonteot, varkaudet ja näpistykset. Suurin osa rikoksista toteutuu kesäkaudella kävijämäärän ollessa huomattavasti suurempi kuin talvikaudella.

Suomenlinnan internet-sivuilta löytyy linnoituksen järjestyssäännöt sekä ohjeita kävijöille liittyen muun muassa turvallisuuteen. Näihin ohjeisiin olisi syytä lisätä maininta, että kävijät pitävät huolta henkilökohtaisesta omaisuudestaan eivätkä jätä sitä valvomatta kohteessa vieraillessaan. Kesävalvojan paikallaolon mainitsisin myös sivuilla. Paitsi että hänen tehtävänä on neuvoa ja opastaa kävijöitä, valvoo hän myös järjestyssääntöjen noudattamista. Näkyvällä valvonnalla ja siitä tiedottamisella on ennaltaehkäisevä vaikutus sääntöjen rikkomiseen.

Keinoja kävijöiden onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseen ovat riittävä tiedottaminen ja opastaminen, säännöllinen ja näkyvä sääntöjen noudattamisen valvonta ja rikkomuksista huomauttaminen sekä vaaratilanteen aiheuttajan poistaminen tai minimointi. Alueella kulkuun liitettynä tämä tarkoittaa selkeitä ja näkyviä merkintöjä vaarallisista paikoista sekä kulun estämistä kokonaan paikoissa, joissa onnettomuuden tapahtumiselle on joko väliaikaisesti tai pysyvästi kohonnut mahdollisuus.

Kameravalvonnan osalta sen olemassa olosta kannattaa ilmoittaa mahdollisimman näkyvästi niissä paikoissa, joissa valvontaa saarella on. Valvontaa voisi kehittää oikea-aikaisemmaksi sen nykyisellään ollessa lähinnä jälkikäteistä esimerkiksi mahdollisten rikosten todentamisen ja selvittämisen muodossa.

Turvallisuuspoikkeamien dokumentointia tulisi kehittää ja yksinkertaistaa. Poikkeamista ilmoittamisen ja niiden raportoinnin tulisi olla mahdollisimman helppoa ja paikkaan sitomattonta. NykYTEknologia mahdollistaa raportoinnin kellonajasta ja sijainnista riippumatta. Tätä mahdollisuutta olisi myös Suomenlinnan hoitokunnan hyvä hyödyntää. Kaikista mahdollisista turvallisuuspoikkeamista ilmoittamiseen tulee kannustaa ja pyrkiä mahdollisimman kattavaan tiedon saantiin. Turvallisuuspoikkeamaraportointi antaa lisätietoa ja tukea myös riskienhallintaan. Sillä saadaan oikea-aikaista ja täsmällistä tietoa kohteessa esiin tulleista poikkeavista tilanteista. Näiden pohjalta pystytään tekemään koontia ja saamaan tilastollista tietoa kaikista henkilökunnan tietoon tulleista turvallisuuden vaarantumiseen aiheutuneista tilanteista, ei ainoastaan viranomaisten tietoon tulleista tapauksista.

Turvallisuuspoikkeamien raportointijärjestelmän tulisi olla yhteinen koko Suomenlinnan hoitokunnan kesken, jotta kaikki näitä koskevat tiedot löytyvät yhdestä paikasta ja ovat tilastoitavissa ja yhteen vedettävissä luotettavasti. Saman järjestelmän piiriin olisi hyvä saada myös linnoituksessa työskentelevät muut toiminnanharjoittajat, jotta turvallisuushavainnot koostettaisiin kaikki yhteen paikkaan. Tähän tarkoitukseen on olemassa valmiita järjestelmiä tai sellainen voidaan kehittää itse. Järjestelmän tulisi olla käytettävissä mobiililaitteella, jotta raportointi voidaan tehdä välittömästi paikan päältä, kun turvallisuuspoikkeama on havaittu. Raportointiin voidaan osa-alueina liittää nykyisten häiriötilanteiden, hätäkeskukseen soittojen, tapaturmien ja vahinkojen lisäksi myös kaikki muut kävijäturvallisuuteen vaikuttavat osa-

alueet kuten ympäristön vaarat, kulkureittien, rakenteiden ja rakennusten kuntoon liittyvät vaarat ja puutteet.

Myös niin sanottujen läheltä piti -tilanteiden ilmoittaminen ja raportointi on tärkeää, jos ne tulevat henkilökunnan tietoon. Niiden avulla päästään kiinni vaaraa aiheuttaviin tilanteisiin ja paikkoihin jo ennen kuin vahinkoa on päässyt tapahtumaan ja pystytään näin kohdentamaan toimenpiteitä ennaltaehkäisevästi ja pienentämään tai jopa poistamaan riski kokonaan ennen kuin se toteutuu.

5.2 Maasto ja kulkuväylät

Suomenlinnassa on jatkuvasti käynnissä suojelu- ja kunnostustoimenpiteitä eri puolilla linnoitusta. Näihin toimenpiteisiin liittyy useimmiten työmaa ja asiattomien pääsy työmaa-alueelle tulee olla estetty tarpeeksi hyvin. Monet käynnissä olleista parannustöistä oli puutteellisesti tai huonosti merkittyjä ja melko huonosti eristetty asiaankuulumattomien pääsylvä. Useampaan aidoitettuun kunnostustyön alla olevaan kohteeseen pääsi helposti kenenkään kiinnittämättä asiaan huomiota. Aidat eivät olleet kunnolla kiinni ja ne oli merkitty osin puutteellisesti. Havainnointikierrosten aikaisten puutteellisesti rajatut työmaa-alueet on merkitty liitteinä oleviin karttoihin.

Jatkossa työmaa-alueille ja kunnostuksen alla oleville alueille pääsyn rajaamiseen sekä siitä ilmoittamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Aidat on kiinnitettävä kunnolla ja sijoitettava niin, ettei asiaton kulku alueelle onnistu ilman erityisiä toimenpiteitä. Aidoitus itsessään viestii siitä, ettei kulku alueelle ole sallittu, mutta merkinnät on sijoitettava niin, että eri suunnista saapuva kävijä havaitsee ne kaikkialta, jotta epävarmuutta kulun luvallisuudesta ei pääse syntymään.

Suomenlinnan hoitokunnan toteuttamissa sisäisissä kävijäturvallisuutta koskevissa auditoinneissa havaittujen huonokuntoisten tai puutteellisesti merkittyjen vaaraa aiheuttavien paikkojen korjaamiseen ja merkitsemiseen tulee reagoida välittömästi. Jos korjaustoimenpiteitä ei voida suorittaa heti, tulee paikat merkitä selkeästi varoituskyltein tai tilanteen vaatiessa kulkua rajoittaa niiltä osin kuin se on tarpeellista onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi. Äkillisille korjaustoimenpidetarpeille tulee olla toimintamalli ja tavoiteaikataulu, jonka noudattamista ja toteutumista seurataan.

Rannan tuntumassa olevilla alueilla, joilla saattaa päästä syntymään väentungosta, tulisi harkita aidoituksen lisäämistä. Erityisesti laiturialueiden kohdalla saattaa suosituimpina saapumis- ja poistumisaikoina olla satoja ihmisiä odottamassa lauttaan pääsyä tai poistumassa lauttalta. Havaintojen pohjalta näissä tilanteissa kävijät pyrkivät lauttaan niin sanotusti keinolla millä hyvänsä, jotta varmasti mahtuvat kyytiin. Tähän seikkaan tulisi kiinnittää huomiota ja aidoituksen lisäksi esimerkiksi sijoittaa kesävalvojan kierrokset tai muu henkilökunnan jäsen

mahdollisuuksien mukaan laiturialueen tuntumaan suosituimpina lähtö- ja tuloaikoina, jotta hän voi myös valvoa tilannetta ja opastaa kävijöitä oikeanlaisesta käyttäytymisestä.

5.3 Varoituskyltit

Suomenlinnassa käytetään erilaisia varoituskylttejä opastamaan kävijöitä mahdollista vaaraa aiheuttavista linnoituksen osista. Linnoituksessa käytössä olevat varoituskyltit ovat tällä hetkellä kolmella kielellä; suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Venäläisten matkailijoiden osuus on suuri ja kartoittaisin ainakin varoituskylttien osalta tarvetta myös venäjän kielen lisäämisestä niihin.

Varoituskylttien määrää tulisi myös kasvattaa. Liitteenä olevassa kartassa on merkitty useita paikkoja, joissa olisi syytä olla putoamisen vaarasta kertova kyltti herättämässä kävijän huomion. Vallit, muurit ja muut linnoituksen osat aiheuttavat useimmissa paikoissa äkkipudotuksen vaaran ja näihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Vaarasta kertovat kyltit on aina syytä sijoittaa vähintään metri maantason yläpuolelle, jotta ne ovat havaittavissa myös talvella. Kylttien kiinnitys ja paikallaanolo tulee tarkistaa säännöllisesti, esimerkiksi sisäisten kävijä-turvallisuusauditointien yhteydessä.

Liukastumisen vaarasta varoittavaa kylttiä ei tällä hetkellä ole käytössä lainkaan, vaikka nimenomaan kaatumiset ja liukastumiset ovat yleisimpiä onnettomuuksia linnoituksessa turvallisuusilmoitusten perusteella. Talvella voisi myös harkita, että matkailuneuvonnassa olisi myynnissä kenkiin kiinnitettäviä liukuesteitä, sillä turistien varusteet eivät välttämättä sovellu Suomen talviolosuhteisiin kovin hyvin.

Grillauskieltoa tehostamaan sijoittaisin myös sen kieltäviä kylttejä paikkoihin, joissa luvaton tulentekoa tai kertakäyttögrillien käyttöä useimmiten havaitaan. Kieltokyltit itsessään eivät ongelmaa kokonaan poista, mutta muistuttavat kuitenkin grillaamista suunnittelevia kävijöitä siitä, ettei se ole linnoituksessa sallittua.

Erityisesti Kustaanmiekassa oli useita maan tasoon sijoitettuja varoituskylttejä, jotka eivät talviaikaan ole havaittavissa lumen alta ja nämä tulisikin korvata korkeammalle asetetuilla kylteillä. Ehdotukset näiden kylttien paikoille ovat merkittynä liitteenä olevaan karttaan.

5.4 Rakennukset, rakenteet ja irtaimisto

Karttaan on merkitty rakennukset, joiden yhteydessä on kiinteät tikkaat, jotka mahdollistavat pääsyn katolle. Asiattomien henkilöiden katolle kiipeämisen estämiseksi tulisi tikkaiden alaosa suojata esimerkiksi metalli- tai puulevyllä. Vaihtoehtoisesti tikkaiden alimmat portaat tulisi poistaa, jotta suoraan ulkopuolisen ei ole mahdollista suoraan maan tasosta kiivetä katolle.

Avoimet jätteiden lajittelupisteet ovat helppoja kohteita ilkivallalle, kuten esimerkiksi roskäiliön tuleen sytyttämiselle tai roskien ympäristöön levittämiseksi. Yksinkertainen ja

helppo keino tällaisen ilkivallan torjumiselle ovat lukitut säiliöt tai lukitut jätekatokset, jollaisia ehdottomasti kannattaa harkita.

Kaksi karttaan merkittyä ruutikellaria tulisi joko aidoittaa tai sulkea kokonaan putoamisvaaran vuoksi. Näissä pääsee kiipeämään useamman metrin korkeuteen, pääsyä ei ollut estetty eikä paikalla lainkaan varoitusmerkintöjä. Kaikkien ruutikellarien ja kasemattien oviaukot tulisi talvisaikaan merkitä ”ei talvikunnossapitoa” -kyltein.

5.5 Riskien arviointi

Tällä hetkellä Suomenlinnan hoitokunnan neljä yksikköä (restaurointi-, kunnossapito-, maailmanperintö- sekä hallinto- ja lakipalvelut) toteuttavat riskien arviointia yksiköittäin kerran vuodessa. Suomenlinnassa toimii lisäksi noin 30 yksityistä toiminnanharjoittajaa, joiden kanssa yhteistyössä rakentuu Suomenlinnan kävijöiden kävijäkokemus. Jokainen toiminnanharjoittaja on vastuussa oman organisaationsa turvallisuustyöstä sekä vaadittavista toimenpiteistä ja dokumenteista.

Tehokkain tapa kohteen turvallisuuden edistämiseen on verkostoyhteistyö. Sen avulla kohteen kaikki toimijat voivat tuoda esiin havaittuja riskejä sekä saada itselleen lisää tietoa turvallisuuteen liittyen. Yhteistyössä kaikki toimijat saavat rakennettua kohteen turvallisuudesta vahvan kokonaisuuden. Kun koko palveluketju sujuu saumattomasti, turvallisuus toimii taustalla huomaamattomasti. Verkostoyhteistyöllä voidaan myös parantaa yksittäisen yrityksen turvallisuutta, jakaa hyväksi havaittuja turvallisuuskäytäntöjä sekä saada laajempaa tietoa kohteen kaikista riskeistä. (Lapin ammattikorkeakoulu 2015.)

Suomenlinnan hoitokunnan kannattaisikin toteuttaa riskien arviointi yhteistyössä alueen kaikkien toimijoiden edustajien kanssa esimerkiksi joka toinen vuosi. Jokaisen toimijan intresseissä on varmasti mahdollisimman elämyksellisen ja onnistuneen vierailun toteutuminen jokaisen kävijän kohdalla. Turvallisuus on iso osa onnistunutta kävijäkokemusta, vaikka turvallisuustoimenpiteet mielletään usein ainoastaan ylimääräisiksi kulueriksi. Ennakoiva turvallisuustyö sekä toimiva, kokonaisvaltainen riskien arviointi ja vaarojen ennaltaehkäisy ovat toimivia keinoja välttää mahdollisia negatiivisia taloudellisia vaikutuksia sekä kohteen maineelle heikosta turvallisuudesta aiheutuvia vahinkoja.

5.6 Turvallisuuden kokemus kävijän näkökulmasta

Matkailijan subjektiivisella turvallisuuden kokemuksella on iso vaikutus siihen, valitseeko hän tietyn matkailukohteen. Kävijöiden turvallisuuden kokemus vaikuttaa myös asiakastyytyväisyyteen sekä kohteen imagoon. Matkailijamäärän kasvu ja erityisesti ulkomaisten turistien määrän lisääntyminen vaikuttavat kohteen riskeihin sekä kävijäturvallisuuteen. Kävijöiden

turvallisuuden kokemusten tutkimisella saadaan tärkeää tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Kävijän oman turvallisuuden kokemuksen vaikutus hänen kohdevalintaansa on syytä ottaa huomioon objektiivisten tapahtuma- ja havaintoaineistojen kanssa. (Iivari 2012, 26-27.)

Suomenlinnan hoitokunnan kannattaisikin toteuttaa kyselytutkimus turvallisuuteen liittyen linnoituksen kävijöiden keskuudessa. Tällöin saataisiin arvokasta tietoa ja havaintoja suoraan niiltä, jotka ovat riskeille alttiina. Linnoituksessa työskentelevien ja asuvien näkemys kohteen turvallisuudesta on erilainen kuin siellä satunnaisesti kerran tai useammin vierailevan kävijän. Omalle ympäristölleen sokeutuu eikä esimerkiksi enää huomaa tiessä olevaa kuoppaa, koska sen aina kiertää.

6 Yhteenveto

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa Suomenlinnan kaikille avoimien ulkoalueiden turvallisuuden nykytila ja kuvata se tiiviisti. Nykytilan kartoittamisen lisäksi tavoitteena oli esittää löydösten ja niiden analysoinnin pohjalta kehitysehdotuksia ulkoalueiden kävijäturvallisuuden parantamiseksi. Lopputuotoksena syntyivät myös havainnollistavat kartat linnoituksen eri osista, joihin on merkitty kehittämistä vaativia kohteita linnoituksessa. Opinnäytetyön aihe on tilaajaorganisaatiolle tärkeä siksikin, että matkailukohde valitaan entistään useammin myös turvallisuuden näkökulmasta. Maailmanperintökohteena Suomenlinna kiinnostaa niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin matkailijoita ja siellä vierailee vuosittain yli miljoona kävijää. Suositun matkailukohteen kävijäturvallisuus on merkittävä riski toiminnan kannalta ollessaan huonolla tolalla. Kävijäturvallisuuden ollessa riittävän hyvällä tasolla, voidaan torjua mahdollisten onnettomuuksien aiheuttamat taloudelliset sekä maineriskit tehokkaammin. Onnettomuuksien ennaltaehkäiseminen ja tilanteisiin varautuminen on avainasemaassa.

Asetetut tavoitteet onnistuin saavuttamaan suhteellisen hyvin. Iso osa keräämästäni informaatiosta liittyi maastoon, kulkuväyliin, varoituskyltteihin sekä rakenteisiin tai irtaimistoon liittyviin turvallisuusnäkökulmiin. Työn rajausta olisi alussa kannattanut tehdä selkeämmin, jotta olisi voinut vielä keskittyä paremmin ja yksityiskohtaisemmin tiettyihin osa-alueisiin. Ulkoalueiden kävijäturvallisuus on erittäin laaja käsite pitäen sisällään käytännössä kaikki mahdolliset riskit henkirikoksista liukastumiseen. Nyt erityisesti kävijöihin, hälytystehtäviin ja rikoksiin liittyvät kuvaukset ja kehittämis ehdotukset jäivät melko suppeiksi.

Tutkimusmenetelmiksi valitsin havainnoinnin ja dokumenttianalyysin. Käytössäni oli Suomenlinnan hoitokunnan turvallisuuteen ja esimerkiksi häiriötilanteiden dokumentointiin liittyvää materiaalia sekä julkisista lähteistä löytyvää turvallisuutta koskevaa materiaalia, joihin kaikilla linnoituksessa vierailevilla on pääsy. Lisäksi perehdyin matkailun turvallisuutta koskevaan aineistoon sekä Unescon maailmanperintökohteita koskevaan aineistoon. Havainnoinnin osalta toteutin sen eri vuoden- ja kellonaikoina mahdollisimman kattavasti, jotta havaintojen määrä olisi riittävä kartoitusta varten. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Myös

karttakuvien avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä kävijäturvallisuuden nykytilasta. Tutkimussellisuuden näkökulma olisi voinut olla työssä vahvemmin esillä ja olisin voinut kerätä tietoa useammalla menetelmällä, jotta olisin mahdollisesti saanut kattavampaa tietoa myös suppeammiksi jääneiltä osa-alueilta.

Opinnäytetyön aihe itsessään oli todella mielenkiintoinen ja työn tekeminen oli mielekästä ja opettavaista koko prosessin ajan. Tein työtä hyvin itsenäisesti ja jälkikäteen ajatellen olisin voinut ehkä tehdä tiiviimmin yhteistyötä toimeksiantajan organisaation kanssa. Toisaalta havainnoiminen, dokumenttianalyysi sekä tulosten analysointi oli tärkeää toteuttaa ilman ennakko-oletuksia kohteen ulkoalueiden turvallisuuden tilasta, jotta tulokset ovat mahdollisimman objektiivisia. Työn myötä tieteellisen tekstin kirjoittamiskyky sekä erilaisten tutkimusmenetelmien sujuva käyttäminen kehittyivät edelleen. Teoriaan perehtyessäni erityisesti riskienhallinnan prosessi sekä vaikeasti hallittavan, monimuotoisen alueen tuomat erityispiirteet tähän selkiytyivät. Riskienanalysointia tehdessä onkin erittäin tärkeää olla tietoinen ympäristöstä, johon analyysi kohdistuu. Oli erittäin mielenkiintoista ja opettavaista tutkia kohteena juuri Suomenlinnaa, sillä se on täysin erilainen kuin mikään muu kohde, jonka turvallisuuteen olen aiemmin päässyt perehtymään tarkemmin. Tutkimuskohde toi uusia näkökulmia turvallisuussuunnittelun ajattelumalliin ja jatkossa osaa huomioida eri näkökohdat laajemmin ja myös yksikohtaisemmin.

Jatkotutkimuksena kävijäturvallisuuteen liittyen Suomenlinnan hoitokunta voisi toteuttaa sisätilojen turvallisuuden nykytilan perusteellisen kartoituksen, vaikka kiinteistöihin liittyviä sisäisiä auditointeja toteutetaankin vuosittain. Näin Suomenlinnan kokonaisturvallisuudesta saataisiin kattava käsitys ja voidaan suunnata resursseja ja toimenpiteitä oikeisiin kohteisiin. Olisi myös kiinnostavaa tietää, miten itse kävijät kokevat turvallisuuden ja sen toteutuksen Suomenlinnassa. Suomenlinnan hoitokunta teettää aika ajoin kävijätutkimuksia ja näihin kannattaisi sisällyttää myös turvallisuutta koskeva osio, jotta saadaan ensi käden tietoa siitä, miten kohteessa vierailevat kävijät kokevat, että heidän turvallisuudestaan huolehditaan. Tätä kautta saadaan tärkeää tietoa siitä, mihin asioihin turvallisuutta kohentavia toimenpiteitä mahdollisesti kannattaa keskittää.

Lopuksi haluan kiittää Suomenlinnan hoitokunnan matkailuasiantuntija Milla Öystilää mahdollisuudesta toteuttaa tämä mielenkiintoinen opinnäytetyö heidän organisaatiolleen.

Lähteet

Painetut

Ilvari, P. 2012. Matkailun turvallisuus. Globaalit muutokset - paikalliset vaikutukset. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisutoiminta.

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J. & Rajamäki, M. 2010. Johda riskejä - käytännön opas yrityksen riskienhallintaan. Pössneck, Saksa: GGP Media GmbH.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2011. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja

Ojasalo K., Moilanen T. & Ritalahti J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Helsinki: WSOYpro

Suomenlinnan hoitokunta. 2014. Hoitosuunnitelma. Suomenlinna - Unescon maailmanperintökohde.

Suominen, A. 2003. Riskienhallinta. 3. painos. WSOY

Öystilä, M. 2015. Suomenlinnan kestävän matkailun strategia. Helsinki: Erweko.

Sähköiset

Jyväskylän yliopiston Koppa. Viitattu 15.5.2018. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöpakki. Viitattu 15.5.2018. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>

Kokoontumislaki. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990530>

Kuluttajaturvallisuuslaki. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110920>

Kuntalaki. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Lidp449963728>

Lapin ammattikorkeakoulu. 2015. Matkailun turvallisuustyökalut. Mikä on sinun vastuusi turvallisuuden arvoketjussa? Viitattu 21.1.2018. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/turvallisuusnormisto/arvoketju/>

Lapin korkeakoulukonserni. Luc matkailu. Viitattu 21.1.2018. <https://matkailu.luc.fi/Hankeet/Turvallisuus/fi/Matkailun-turvallisuus>

Maankäyttö- ja rakennuslaki. Viitattu 2.5.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Massinen, T. 2015. Sivulliset pelastivat mereen joutuneen pyörätuolinaisen Suomenlinnassa. Viitattu 14.5.2018. <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/290104-sivulliset-pelastivat-mereen-joutuneen-pyoratuolinaisen-suomenlinnassa>

Pelastuslaki. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379#L4>

Riskikompassi. Viitattu 22.11.2018. <https://riskikompassi.fi/johtaminen-riskienhallinta/viitekehyyksia/iso-31000-peruselementit>

Suomenlinnan verkkosivut. 2018a. Viitattu 15.5.2018. <https://www.suomenlinna.fi/suomenlinnan-palvelut-kasvattavat-suosiotaan/>

Suomenlinnan verkkosivut. 2018b. Viitattu 23.5.2018. <https://www.suomenlinna.fi/kavijalle/kulkuyhteydet/>

Suomenlinnan verkkosivut. 2018c. Viitattu 23.5.2018. <https://www.suomenlinna.fi/suomenlinnanhoitokunta/virasto/tehtavat/>

Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK. Omatoiminen varautuminen. Viitattu 2.1.2018. <http://www.spek.fi/Suomeksi/Varautuminen-ja-vss/Omatoiminen-varautuminen>

Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta. Viitattu 15.5.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090205>

Ylen kotimaan uutiset. Viitattu 15.5.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-5539725>

Julkaisemattomat

Suomenlinnan hoitokunnan riskienhallintasuunnitelma. Luonnosversio 2.0

Kuviot

Kuvio 1 Riskienhallintaprosessi ISO 31000 mukaan.....	12
Kuvio 2 Riskienhallinnan peruspilarit ISO 31000 (ISO 31000 Standardi)	13
Kuvio 3 COSO ERM -kuutio (Riskikompassi)	14
Kuvio 4 Suomenlinnan hoitokunnan riskienhallintastrategia (Riskienhallintasuunnitelma, 11)	20

Taulukot

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset Suomenlinnassa 2010-2016 (Riskienhallintasuunnitelma, 21).....	21
--	----

Kuvat

Kuva 1 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)	23
Kuva 2 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)	23
Kuva 3 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)	24
Kuva 4 Esimerkkejä varoituskylteistä (Suomenlinnan hoitokunta)	24

Liitteet

Liite 1 Havainnointilomake.....	38
Liite 2 Karttamerkkien selitykset	39
Liite 3 Kartta Iso Mustasaari 1:2500	40
Liite 4 Kartta Kustaanmiekka 1:2500.....	41
Liite 5 Kartta Susisaari 1:2500.....	42

Liite 1 Havainnointilomake

Maasto & kulkuväylät:

Reittimerkinnot & varoituskyltit:

Rakennukset, rakenteet & irtaimisto:

Kävijät:

Yleiset huomiot:

Kehitysideat:

Liite 2 Karttamerkkien selitykset

Vaaleanpunainen: avoimet roskikset

Punainen: putoamisvaara

Vihreä: tikkaat katolle/ pääsee vapaasti kiipeämään katolle

Sininen: kuntokartoitus portaille

Keltainen: portaikot suljettava talveksi

Vaaleansininen: puutteellisesti eristetty työmaa

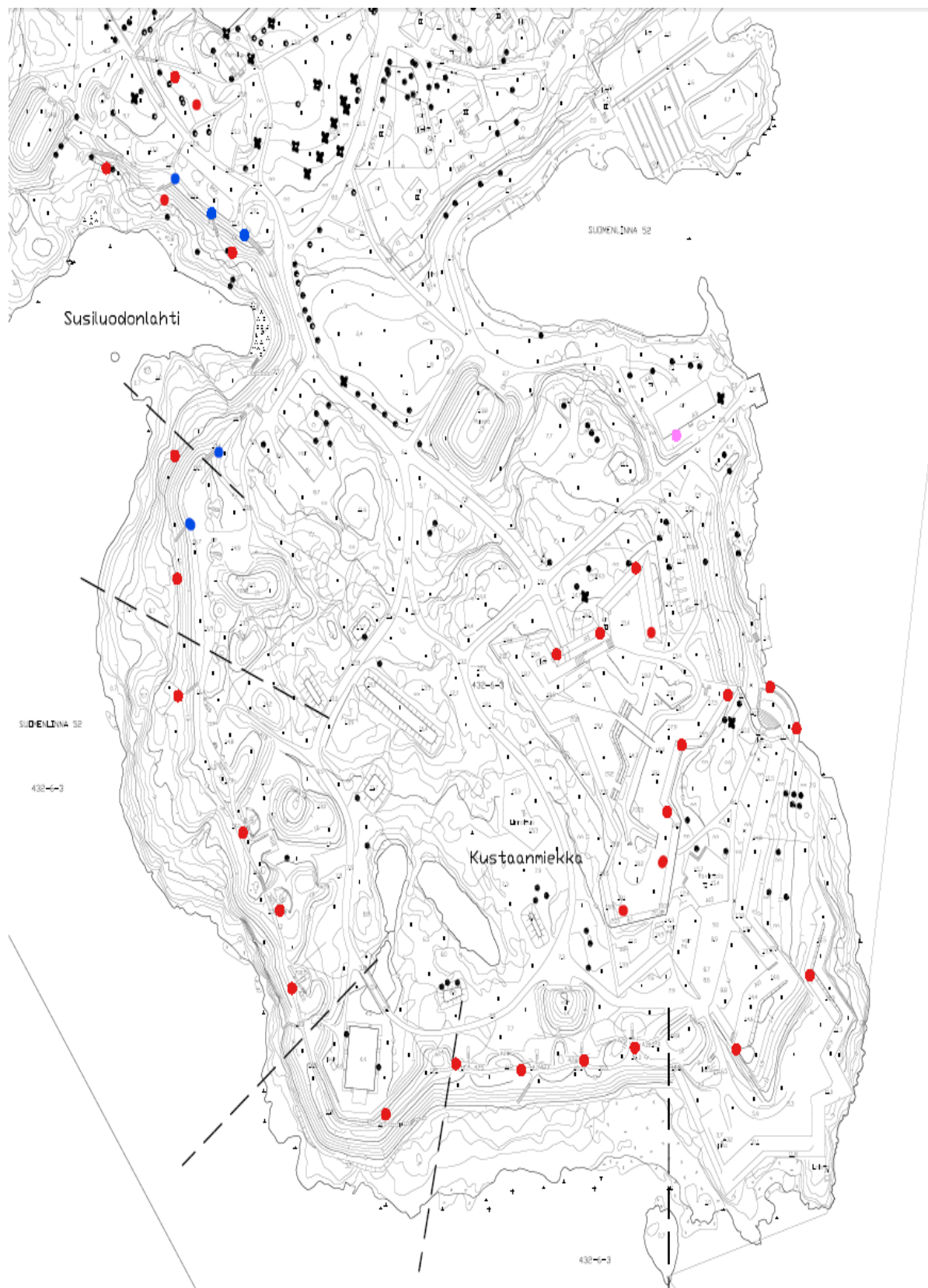
Vaaleanvihreä: tulisi aidoittaa

Oranssi: suljettava ruutikellari/ kasematti

Liite 3 Kartta Iso Mustasaari 1:2500

Liite 4 Kartta Kustaanmiekka 1:2500

Liite 5 Kartta Susisaari 1:2500

